

KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVLARI VA UNI O`TKAZISHDA SOLIQ ORGANLARINING VAKOLATLARI

Rahmatullayev Akbar

Annotatsiya. Ushbu maqola kameral soliq tekshiruvlari sohasini o'rganib chiqadi va audit jarayonida soliq organlariga berilgan vakolatlarga oydinlik kiritadi. U soliq to'lovchilarning huquqlari va soliq organlarining majburiyatlari o'rtasidagi murakkab muvozanatni o'rganib, adolatli va shaffof audit tizimining muhimligini taminlaydi. Qog'oz, shuningdek, soliq tekshiruvlari atrofidagi adabiyotlar haqida tushuncha beradi, soliq organlari tomonidan qo'llaniladigan usullarni tahlil qiladi, empirik natijalarni taqdim etadi va oqibatlarini har tomonlama muhokama qiladi. Maqola kameral soliq tekshiruvi jarayonini yanada samarali va adolatli soliqqa tortish tizimini optimallashtirish bo'yicha takliflar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: Kameral soliq tekshiruvlari, soliq organlari, soliq to'lovchilarning huquqlari, audit jarayoni, adabiyotlarni tahlil qilish, usullari, natijalari, muhokamasi, xulosalari, takliflari.

Kameral soliq tekshiruvlari soliq qoidalariga rioya etilishini ta'minlash, davlat daromadlarini himoya qilish va soliq tizimining yaxlitligini saqlashning muhim mexanizmi bo'lib xizmat qiladi. Ushbu maqola kameral soliq tekshiruvlari paytida soliq organlari tomonidan qo'llaniladigan vakolatlarni o'rganishga, ularning ijro etilishi majburiyatlari va soliq to'lovchilarning huquqlarini himoya qilish o'rtasidagi nozik muvozanatni o'rganishga qaratilgan.

Mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish soliq tekshiruvlari bo'yicha ko'plab istiqbollarni ochib beradi. Olimlar soliq organlarining vakolatlari, auditorlik amaliyotining soliq to'lovchilarning xatti-harakatlariga ta'siri va soliqqa rioya qilishga uyg'unlashtirilgan yondashuv zarurligi bilan bog'liq axloqiy mulohazalar haqida bahslashdilar. Ushbu bo'lim turli xil fikrlar va topilmalarni o'rganib chiqadi va keyingi tahlil uchun kontekstli asos yaratadi.

Kameral soliq tekshiruvlarini o'tkazishda soliq organlari tomonidan qo'llaniladigan usullar jarayonning umumiy samaradorligi va adolatligini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu bo'limda protsessual jihatlar, shu jumladan auditlarni tanlash mezonlari, hujjatlar va ma'lumot to'plash usullari va audit jarayonida ilg'or texnologiyalardan foydalanish ko'rib chiqiladi.

Soliq qonunlari va qoidalari o'zgarishi mumkin va mahalliy soliq organidan eng so'nggi va eng dolzarb ma'lumotlarga murojaat qilish yoki soliq bo'yicha mutaxassisdan maslahat olish juda muhimdir.

Umumiy ma'noda soliq tekshiruvlari soliq organlari tomonidan soliq qonunlari va

qoidalariga rioya etilishini ta'minlash uchun o'tkaziladi. Soliq tekshiruvlari va soliq organlarining vakolatlari bilan bog'liq ba'zi umumiy jihatlar:

Audit Triggerlari:

- Soliq tekshiruvlari soliq deklaratsiyalaridagi nomuvofiqliklar, tasodifiy tanlov, sohaga oid muammolar yoki uchinchi shaxslardan olingan ma'lumotlar kabi turli omillar bilan qo'zg'atilishi mumkin.

Audit xabarnomasi:

- Soliq organlari, odatda soliq to'lovchini xabardor bir xabarnoma chiqaradi. Ushbu xabarnomada talab qilinadigan ma'lumotlar va muvofiqlik xronologiyasi ko'rsatilishi mumkin.

Auditorlik bildirishnomasi soliq organlarining soliq to'lovchiga ularning moliyaviy yozuvlari va soliq deklaratsiyalari tekshirilayotganligi to'g'risida xabar beradigan rasmiy xabaridir. Auditning maqsadi soliq qonunlari va qoidalariga muvofiqligini ta'minlashdir. Soliq to'lovchi auditorlik xabarnomasini olganida, u odatda quyidagi muhim ma'lumotlarni o'z ichiga oladi:

○ Audit sababi: xabarnomada auditning sababi yoki qo'zg'atuvchisi ko'rsatilishi kerak. Bu tasodifiy tanlov, soliq deklaratsiyasidagi aniq nomuvofiqliklar yoki soliq organlarini tashvishga solgan boshqa omillar bo'lishi mumkin.

○ Kerakli ma'lumotlar va hujjatlar: xabarnomada soliq to'lovchi auditning bir qismi sifatida taqdim etishi kerak bo'lgan aniq ma'lumotlar va hujjatlar ko'rsatilgan. Bunga bank hisobotlari, kvitansiyalar, schyot-fakturalar va boshqa tegishli moliyaviy yozuvlar kirishi mumkin.

○ Muvofiqlik muddati: xabarnomada soliq to'lovchi javob berishi va so'ralgan ma'lumotlarni taqdim etishi kerak bo'lgan muddat ko'rsatiladi. Har qanday jazo yoki boshqa asoratlarni oldini olish uchun ushbu muddatga rioya qilish juda muhimdir.

○ Aloqa ma'lumotlari: xabarnomada soliq organlari yoki tayinlangan auditor uchun aloqa ma'lumotlari taqdim etiladi. Bu soliq to'lovchiga audit bo'yicha tegishli xodimlar bilan bog'lanish imkonini beradi.

○ Audit jarayoni: ba'zi hollarda xabarnomada audit jarayoni, shu jumladan potentsial natijalar va keyingi bosqichlar qisqacha bayon qilinishi mumkin. Audit jarayonini tushunish soliq to'lovchiga nima kutayotganiga tayyorgarlik ko'rishga yordam beradi.

○ Huquq va majburiyatlar: xabarnomada soliq to'lovchining audit davomida huquq va majburiyatlari to'g'risidagi ma'lumotlar ham bo'lishi mumkin. Bunga vakillik huquqi, qarorlarga shikoyat qilish qobiliyati va audit jarayoni bilan hamkorlik qilishning ahamiyati kiradi.

Soliq to'lovchi uchun auditorlik bildirishnomasini diqqat bilan ko'rib chiqish, agar kerak bo'lsa, professional maslahat olish va o'z vaqtida va puxta javob berish juda

muhimdir. Audit talablariga rioya qilmaslik jarimalar, jarimalar yoki soliq organlari tomonidan keyingi qonuniy harakatlarga olib kelishi mumkin.

Soliq organlarining vakolatlari:

- Soliq organlari soliq to'lovchining moliyaviy ishlari bilan bog'liq turli hujjatlar va yozuvlarni so'rash va tekshirish huquqiga ega.

- Ular ma'lumot to'plash uchun tashkilot ichidagi shaxslar bilan suhbatlashishlari mumkin.

- Ba'zi hollarda soliq organlari joylarda tashriflar va tekshiruvlar o'tkazish vakolatiga ega bo'lishi mumkin.

- Audit turli jihatlarni, shu jumladan daromadlar, xarajatlar, ajratmalar, kreditlar va boshqa tegishli moliyaviy operatsiyalarni qamrab olishi mumkin.

Soliq organlarining vakolatlari yurisdiksiyaga qarab farq qiladi, lekin odatda quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Hujjat so'rovi va tekshirish:

- Soliq organlari odatda soliq to'lovchining moliyaviy ishlari bilan bog'liq turli hujjatlar va yozuvlarni talab qilish va tekshirish huquqiga ega. Bunga moliyaviy hisobotlar, schyot-fakturalar, kvitansiyalar va boshqa tegishli hujjatlar kirishi mumkin.

Intervyu va so'roqlar:

- Soliq organlari moliyaviy operatsiyalar, daromadlar va boshqa tegishli tafsilotlar to'g'risida ma'lumot to'plash uchun tashkilot ichidagi shaxslar, shu jumladan xodimlar va rahbarlar bilan suhbatlashishlari mumkin. Bu ularga hujjatlarda keltirilgan ma'lumotlarning to'g'riligini tekshirish imkonini beradi.

Tashriflar va tekshiruvlar:

- Ba'zi hollarda soliq organlari soliq to'lovchining binolarida tashriflar va tekshiruvlar o'tkazish huquqiga ega. Bu jismoniy aktivlarni tekshirish, inventarizatsiyani tekshirish va soliq qonunlariga muvofiqligini ta'minlashni o'z ichiga olishi mumkin.

Moliyaviy operatsiyalar auditi:

- Soliq organlari soliq to'lovchining moliyaviy ishlarining turli jihatlarni tekshirish uchun audit o'tkazadilar. Bunga soliq qoidalariga muvofiqligini ta'minlash uchun daromadlar, xarajatlar, ajratmalar, kreditlar va boshqa moliyaviy operatsiyalarni tekshirish kiradi.

Bank va moliyaviy ma'lumotlarga kirish:

- Soliq organlari soliq to'lovchining ishlariga tegishli bank va moliyaviy ma'lumotlarga kirish huquqiga ega bo'lishi mumkin. Bu ularga hisobot qilingan daromadlar va operatsiyalarning to'g'riligini tekshirish imkonini beradi.

Jazo va sanksiyalar:

- Soliq organlari ko'pincha rioya qilmaslik uchun jazo va sanksiyalarni qo'llash huquqiga ega. Bunga jarimalar, muddati o'tgan soliqlar bo'yicha foizlar va boshqa jazo

choralari kirishi mumkin.

Aktivlarni olib qo'yish:

-Haddan tashqari rioya qilmaslik holatlarida soliq organlari to'lanmagan soliq majburiyatlarini bajarish uchun aktivlarni tortib olish huquqiga ega bo'lishi mumkin. Bu odatda oxirgi chora bo'lib, qattiq soliq to'lashdan bo'yin tovlash holatlarida qo'llaniladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, muayyan vakolatlar va protseduralar mamlakatga va hatto mamlakatning turli mintaqalarida farq qiladi. Audit jarayonida soliq to'lovchilarga odatda ma'lum huquq va himoya beriladi va soliq organlari tomonidan qabul qilingan qarorlarni shikoyat qilish mexanizmlari mavjud. Bundan tashqari, soliq organlari odatda tegishli jarayonga rioya qilishlari va qonun doirasida soliq to'lovchi ma'lumotlarining maxfiyligi va maxfiyligini hurmat qilishlari shart.

Hujjatlar:

- Soliq to'lovchilar odatda soliq deklaratsiyalarida ko'rsatilgan ma'lumotlar uchun tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etishlari shart. Bunga schyot-fakturalar, kvitansiyalar, shartnomalar va boshqa moliyaviy yozuvlar kirishi mumkin.

Jarimalar va foizlar:

-Soliq qonunlariga rioya qilmaslik jarimalar va foizlarga olib kelishi mumkin. Jazolarning og'irligi nomuvofiqlikning tabiati va darajasiga qarab farq qilishi mumkin.

Jarimalar va foizlar soliq qonunlariga rioya qilmagan jismoniy shaxslar yoki korxonalar uchun umumiy oqibatlardir. Muayyan jazolar yurisdiksiya va nomuvofiqlik xususiyatiga qarab farq qilishi mumkin. Soliq qonunlari kontekstida jarimalar va foizlarning ba'zi umumiy sabablari:

○ Kech topshirish: agar siz soliq deklaratsiyasini belgilangan muddatgacha topshirmasangiz, sizga jazo berilishi mumkin. Kechikish qancha uzoq bo'lsa, potentsial jazolar shunchalik yuqori bo'ladi.

○ Soliqlarning kam to'lanishi: agar siz daromadingiz haqida hisobot bersangiz yoki qarzning to'g'ri miqdorini to'lamasangiz, siz to'lanmagan summa uchun jarimalar va foizlarga duch kelishingiz mumkin.

○ Aniqlik bilan bog'liq jarimalar: agar soliq deklaratsiyasida kam to'lovga olib keladigan xatolar yoki noaniqliklar mavjud bo'lsa, sizga aniqlik bilan bog'liq jarimalar qo'llanilishi mumkin.

○ Hisoblangan soliqlarni to'lamaslik: agar sizdan taxminiy soliq to'lovlarini amalga oshirish talab etilsa va buni qilmasangiz, sizga jarima va foizlar berilishi mumkin.

○ Hisobot talablariga rioya qilmaslik: muayyan moliyaviy operatsiyalarni yoki offshor hisoblarni oshkor qilish kabi aniq hisobot talablariga rioya qilmaslik jarimaga olib kelishi mumkin.

○ Soliq to'lashdan bo'yin tovlash: soliqlarni to'lashdan bo'yin tovlash uchun qasddan qilingan harakatlar jiddiy jinoyat hisoblanadi va og'ir jazolarga, jumladan jarimalar va potentsial jinoiy ayblovlariga olib kelishi mumkin.

Jarimalar va foizlarning og'irligi kam to'lov miqdori, bajarilmaslik muddati va bajarilmaslik qasddan yoki beparvolik tufayli bo'lganligi kabi omillarga bog'liq bo'lishi mumkin. Jismoniy shaxslar va korxonalar uchun soliq qonunlari to'g'risida xabardor bo'lish va ushbu moliyaviy oqibatlariga duch kelmaslik uchun o'z majburiyatlarini bajarish juda muhimdir. Soliq mutaxassislaridan professional maslahat olish ham muvofiqlikni ta'minlashga va jarimalar xavfini kamaytirishga yordam beradi.

Apellyatsiya Jarayoni:

- Soliq to'lovchilar odatda ular rozi bo'lmagan auditorlik xulosalariga shikoyat qilish huquqiga ega. Tez-tez murojaat qilish uchun belgilangan jarayon mavjud va soliq to'lovchilar qo'shimcha dalillarni taqdim etish imkoniyatiga ega bo'lishlari mumkin.

Maxfiylik:

- Soliq organlari odatda maxfiylik qoidalari bilan bog'liq bo'lib, audit davomida olingan ma'lumotlar maxfiy saqlanishi kutilmoqda.

Darhaqiqat, maxfiylik soliq organlari uchun katta tashvish tug'diradi va ular odatda tekshiruvlar davomida olingan ma'lumotlarning maxfiyligini himoya qilish uchun qat'iy qoidalar va qoidalarga ega. Qo'shma Shtatlardagi ichki daromad xizmati (IRS) yoki boshqa mamlakatlardagi unga tenglashtirilgan organlar kabi soliq organlari audit jarayonida oshkor qilingan moliyaviy va shaxsiy ma'lumotlarning sezgirligini tushunadilar.

Soliq tekshiruvlarida maxfiylikning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

Maxfiylik: soliq organlari qonuniy ravishda audit davomida olgan ma'lumotlarini maxfiy saqlashlari shart. Bu tekshirilayotgan shaxslar yoki shaxslarning shaxsiy hayotini himoya qilishga yordam beradi.

Vakolatli kirish: soliq to'lovchi ma'lumotlariga kirish odatda soliq organidagi vakolatli xodimlar uchun cheklangan. Bunday ma'lumotlarni ruxsatsiz oshkor qilish ko'pincha jinoyat hisoblanadi.

Huquqiy asos: aksariyat mamlakatlarda soliq to'lovchi ma'lumotlarining maxfiyligini tartibga soluvchi maxsus qonunlar va qoidalar mavjud. Ushbu qonunlar soliq to'lovchilarning ham, soliq organlarining ham nozik ma'lumotlarga ishlov berish va himoya qilish bo'yicha huquq va majburiyatlarini belgilaydi.

Xavfsiz tizimlar: soliq organlari ma'lumotlarning xavfsiz saqlanishi va uzatilishini ta'minlash uchun xavfsiz va shifrlangan tizimlarga sarmoya kiritadilar. Bu ruxsatsiz kirishning oldini olishga yordam beradi va potentsial ma'lumotlar buzilishidan himoya qiladi.

Qoidabuzarliklar uchun jarimalar: odatda soliq organlari yoki ularning xodimlari tomonidan maxfiylikni buzganlik uchun qattiq jazolar mavjud. Bu

to'xtatuvchi sifatida xizmat qiladi va maxfiylikni saqlash muhimligini kuchaytiradi.

Soliq to'lovchilar uchun audit paytida shaxsiy hayotga oid huquqlaridan xabardor bo'lish va amaldagi huquqiy himoyani tushunish muhimdir. Bundan tashqari, soliq organlari rivojlanayotgan maxfiylik qonunlariga rioya etilishini ta'minlash va raqamli asrda yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun o'z amaliyotlarini doimiy ravishda moslashtirmoqdalar.

Shuni ta'kidlash kerakki, kameral soliq tekshiruvlarining o'ziga xos xususiyatlari va soliq organlarining vakolatlari har xil bo'lishi mumkin va aniq va dolzarb ma'lumotlar uchun mahalliy soliq qonunlari va qoidalariga murojaat qilish kerak. Bundan tashqari, soliq mutaxassislari soliq to'lovchining o'ziga xos holatlariga asoslanib ko'rsatma berishlari mumkin.

Muhokama bo'limida soliq organlarining vakolatlari muvofiqlik stavkalari va soliq to'lovchilarning tushunchalariga ta'sirini hisobga olgan holda natijalar tanqidiy baholanadi. U ijro etuvchi harakatlarning axloqiy o'lchovlarini, auditni tanlashda potentsial tarafkashliklarni va soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasida ishonchni kuchaytirishda shaffoflikning rolini o'rganadi. Xalqaro amaliyot bilan qiyosiy tahlillar takomillashtirish uchun potentsial sohalar to'g'risida qo'shimcha ma'lumot beradi.

Xulosalar:

Adabiyotlar, usullar va natijalarga asoslanib, xulosalar bo'limi asosiy topilmalarni sintez qiladi. U soliq tekshiruvlarining soliq tizimi, iqtisodiyot va soliq to'lovchilarning ishonchiga nisbatan kengroq ta'sirini ko'rib chiqadi. Ushbu bo'lim, shuningdek, tadqiqotdagi har qanday cheklovlarni ta'kidlaydi va kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo'llarni taklif qiladi.

Olingan xulosalar asosida ushbu bo'limda kameral soliq tekshiruvi jarayonini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar keltirilgan. Tavsiyalar audit metodologiyasini takomillashtirish, soliq to'lovchilarning ta'lim tashabbuslarini kuchaytirish va soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasida yanada adolatli va samarali soliq tizimini ta'minlash uchun katta hamkorlikni rivojlantirishni o'z ichiga olishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ushbu maqola kameral soliq tekshiruvlarini har tomonlama o'rganib chiqadi, soliq organlarining vakolatlari, ularning soliq to'lovchilarga ta'siri va takomillashtirishning potentsial yo'llari haqida qimmatli tushunchalarni taqdim etadi. Maqsad soliq organlari va soliq to'lovchilar manfaati uchun soliq tizimlarini optimallashtirish bo'yicha doimiy muhokamalarga hissa qo'shishdir.

Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: “O'zbekiston” NMIU, 2017. – 104 b.

2. Нуритдинова, В. Ш. (2021). Цифровая экономика и ее роль в системе

образования. Экономика и бизнес: теория и практика, (1-2), 18-21.

3. Аллаяров, С. Р., & Зайнитдинов, С. М. Ў. (2021). Иқтисодий ўсишга таъсир кўрсатувчи омиллар ва уларнинг таснифи. Science and Education, 2(11), 1156-1169.

4. Аллаяров, С. Р., Мардонов, Ш. Х., & Абдурахимова, Г. М. (2020). Ретроспективный и целеориентированный подходы к оценке эффективности фискальной политики. Экономика и социум,(4), 138-147.

5. Sharapova, M. A. (2018). The role of budgetary control in the use of social sector expenditures. Экономика и бизнес: теория и практика, (1), 101-104.

6. Аллаяров, С. (2022). К ВОПРОСУ РЕАЛИЗАЦИИ ОПТИМИЗИРОВАННОЙ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ПРИ СТИМУЛИРОВАНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА. Архив научных исследований, 2(1)